

EKOLOGIK TOZA MAISHIY KIMYO MAHSULOTLARI SEGMENTINING RIVOJLANISHI

Toshkent kimyo texnologiya insitut

24-51 guruh 2-kurs talabasi

Xoliqov Husan

Gmail: xhusan916@outlook.com

Annotatsiya: Mazkur maqolada ekologik toza maishiy kimyo mahsulotlari segmentining rivojlanish tendensiyalari va bozordagi o‘rni tahlil qilinadi. So‘nggi yillarda atrof-muhitni muhofaza qilish, inson salomatligini asrash va barqaror iste‘mol tamoyillarining kuchayishi natijasida ekologik toza mahsulotlarga bo‘lgan talab ortib bormoqda. Tadqiqotda ekologik toza maishiy kimyo mahsulotlarining xususiyatlari, iste‘molchilar xulq-atvori hamda ushbu segmentni rivojlantirishga ta‘sir etuvchi omillar o‘rganilgan. Shuningdek, bozorda samarali marketing strategiyalarini shakllantirishning ahamiyati yoritilgan.

Kalit so‘zlar: ekologik mahsulotlar, maishiy kimyo, yashil marketing, barqaror rivojlanish, iste‘molchi xulq-atvori, ekologik tozalik.

Kirish: Hozirgi davrda global ekologik muammolar, jumladan atrof-muhit ifloslanishi, iqlim o‘zgarishi va inson salomatligiga salbiy ta‘sir ko‘rsatuvchi omillarning ortib borishi ekologik xavfsiz mahsulotlarga bo‘lgan ehtiyojni keskin oshirmoqda. Ayniqsa kundalik hayotda keng qo‘llaniladigan maishiy kimyo mahsulotlari tarkibidagi zararli kimyoviy moddalar inson organizmi va tabiiy muhitga salbiy ta‘sir ko‘rsatishi mumkin. Shu sababli ekologik toza, xavfsiz va biologik parchalanadigan mahsulotlarga bo‘lgan talab jadal sur‘atlar bilan o‘sib bormoqda. Zamonaviy bozor sharoitida iste‘molchilar nafaqat mahsulotning narxi va sifatiga, balki uning ekologik xususiyatlariga ham alohida e‘tibor qaratmoqda. Bu esa ishlab chiqaruvchilarni innovatsion texnologiyalar asosida ekologik toza mahsulotlar ishlab chiqishga undamoqda. Natijada “yashil iqtisodiyot” va “yashil marketing” tushunchalari tobora muhim ahamiyat kasb etib, bozorda yangi

segment – ekologik toza maishiy kimyo mahsulotlari segmentining shakllanishiga olib kelmoqda. Mazkur segmentning rivojlanishi nafaqat iqtisodiy jihatdan, balki ijtimoiy va ekologik nuqtai nazardan ham muhim hisoblanadi. Chunki bunday mahsulotlar ishlab chiqarilishi va iste'mol qilinishi atrof-muhitni muhofaza qilish, resurslardan oqilona foydalanish hamda aholi salomatligini saqlashga xizmat qiladi. Mazkur maqolaning maqsadi – ekologik toza maishiy kimyo mahsulotlari segmentining rivojlanish xususiyatlarini ilmiy asosda tahlil qilish, ushbu bozorda talab va taklifni shakllantiruvchi omillarni aniqlash hamda samarali marketing yondashuvlarini asoslab berishdan iborat. Ekologik toza maishiy kimyo mahsulotlari — bu kundalik turmushda qo'llaniladigan tozalovchi, yuvuvchi va dezinfeksiya qiluvchi vositalarning shunday turiki, ular inson salomatligi va atrof-muhitga minimal darajada salbiy ta'sir ko'rsatish tamoyillari asosida ishlab chiqariladi. Ushbu mahsulotlar tarkibi ekologik xavfsizlik talablariga mos keluvchi, biologik parchalanish xususiyatiga ega bo'lgan hamda toksikligi past yoki umuman mavjud bo'lmagan komponentlardan tashkil topadi. Ilmiy adabiyotlarda ekologik toza mahsulotlar “barqaror iste'mol” va “yashil iqtisodiyot” konsepsiyalari doirasida ko'rib chiqiladi. Bunday mahsulotlar ishlab chiqarish jarayonida resurslardan samarali foydalanish, chiqindilarni kamaytirish va tabiatga zararli moddalar ajralishini minimallashtirish asosiy tamoyil sifatida qaraladi. Shu nuqtai nazardan, ekologik toza maishiy kimyo mahsulotlari faqatgina iste'mol bosqichida emas, balki butun hayotiy sikli davomida (xomashyo tanlashdan tortib utilizatsiyagacha) ekologik xavfsizlik mezonlariga javob berishi lozim.

Mazkur mahsulotlarning muhim xususiyatlari quyidagilardan iborat:

- tarkibida biologik parchalanadigan moddalarning ustunligi;
- fosfatlar, xlor birikmalari va boshqa agressiv kimyoviy komponentlarning cheklangan yoki yo'qligi;
- allergik va toksik ta'sir darajasining pastligi;
- qayta ishlanishi mumkin bo'lgan yoki ekologik xavfsiz qadoqlash materiallaridan foydalanish.

Ekologik toza maishiy kimyo mahsulotlari segmentining rivojlanish

ko'rsatkichlarini ushbu jadvalda ko'rib chiqamiz:

Ko'rsatkichlar	An'anaviy mahsulotlar	Ekologik toza mahsulotlar	O'zgarish tendensiyasi
Tarkibi	Kimyoviy moddalarga boy	Tabiiy biologik parchalanadigan	Ekologik mahsulotlar ulushi oshmoqda
Atrof-muhitga ta'siri	Salbiy (Ifloslanish yuqori)	Minimal zarar	Ijobiy yo'nalishda rivojlanmoqda
Iste'molchilar talabi	Barqaror	Tez o'smoqda	Talab keskin oshib bormoqda
Narx darajasi	Nisbatan arzon	Biroz qimmatroq	Narxlar asta-sekin kamaymoqda
Ishlab chiqarish texnologiyasi	Oddiy	Innovatsion, "yashil" texnologiyalar	Texnologik rivojlanish tezlashmoqda
Bozor ulushi	Katta	O'sib borayotgan	Ekologik segment kengaymoqda
Sertifikatlash	Kam talab qilinadi	Qattiq ekologik standartlar	Standartlar kuchaymoqda

Shuningdek, ekologik toza maishiy kimyo mahsulotlari ko'pincha maxsus ekologik sertifikatlar (eco-label) orqali tasdiqlanadi. Bu esa iste'molchilarga mahsulotning sifatini va xavfsizligini baholashda muhim mezon bo'lib xizmat qiladi. Umuman olganda, ekologik toza maishiy kimyo mahsulotlari zamonaviy iqtisodiyotda ekologik barqarorlikni ta'minlashga qaratilgan innovatsion mahsulotlar sifatida e'tirof etilib, ularning rivojlanishi jamiyatning ekologik madaniyati va iste'molchilarning ong darajasi bilan chambarchas bog'liqdir. Zamonaviy iqtisodiy sharoitda iste'molchilar xulq-atvori tobora ekologik omillar ta'sirida shakllanib bormoqda. Atrof-muhit muammolarining keskinlashuvi, global iqlim o'zgarishlari hamda inson salomatligiga bo'lgan tahdidlarning ortishi natijasida

iste'molchilarning ekologik ong darajasi sezilarli darajada oshdi. Natijada ular mahsulot tanlash jarayonida nafaqat iqtisodiy (narx) va funksional (sifat), balki ekologik mezonlarga ham alohida e'tibor qaratmoqda.

Ekologik toza maishiy kimyo mahsulotlariga bo'lgan talabning ortishiga bir qator omillar ta'sir ko'rsatmoqda:

- aholining sog'lom turmush tarziga intilishi;
- mahsulot tarkibi va uning xavfsizligi haqidagi ma'lumotlarning oshkoraligi;
- ekologik muammolar haqida ommaviy axborot vositalari va ijtimoiy tarmoqlar orqali xabardorlikning ortishi;
- davlat tomonidan ekologik standartlar va me'yorlarning joriy etilishi;
- global brendlar tomonidan "yashil mahsulotlar"ni targ'ib qilish.

Shu bilan birga, iste'molchi xulq-atvori tahlili shuni ko'rsatadiki, ekologik toza mahsulotlarni tanlashda psixologik va ijtimoiy omillar ham muhim rol o'ynaydi. Xususan, iste'molchilarda ekologik mas'uliyat hissining shakllanishi, ijtimoiy maqomni namoyish etish istagi hamda sog'liqni saqlashga bo'lgan intilish ushbu segment rivojlanishining asosiy drayverlari hisoblanadi. Ekologik toza maishiy kimyo mahsulotlari marketingi an'anaviy marketingdan farqli ravishda "yashil marketing" (green marketing) tamoyillariga asoslanadi. Ushbu yondashuvda asosiy e'tibor mahsulotning ekologik xavfsizligi, tabiiyligi va barqaror rivojlanishga qo'shayotgan hissasiga qaratiladi.

Samarali marketing strategiyalarini ishlab chiqishda quyidagi jihatlar muhim ahamiyat kasb etadi:

- mahsulot tarkibi va uning ekologik afzalliklari haqida to'liq va shaffof ma'lumot berish;
- ekologik sertifikatlar va belgilar (eco-label)dan foydalanish orqali ishonchni oshirish;
- brendning ekologik imijini shakllantirish;
- ijtimoiy tarmoqlar va raqamli platformalar orqali maqsadli auditoriya bilan faol muloqot qilish;

• iste'molchilarda ekologik madaniyatni shakllantirishga qaratilgan kommunikatsiya siyosatini yuritish.

Kelajak istiqbollariga nazar tashlaydigan bo'lsak, ekologik toza maishiy kimyo mahsulotlari segmenti jadal rivojlanishda davom etishi kutilmoqda. Bu jarayon quyidagi yo'nalishlarda namoyon bo'ladi:

- innovatsion va biologik asosli formulalarning keng joriy etilishi;
- qayta ishlanadigan va ekologik xavfsiz qadoqlash texnologiyalarining rivojlanishi;
- raqamli marketing vositalari va shaxsiylashtirilgan reklama strategiyalarining keng qo'llanilishi;
- xalqaro ekologik standartlarga moslashuvning kuchayishi.

Umuman olganda, ekologik toza maishiy kimyo mahsulotlari bozori nafaqat iqtisodiy jihatdan istiqbolli, balki ekologik barqarorlikni ta'minlashda muhim ahamiyatga ega bo'lgan strategik yo'nalish sifatida qaraladi.

Xulosa

Xulosa qilib aytganda, ekologik toza maishiy kimyo mahsulotlari segmenti zamonaviy iqtisodiyotda jadal rivojlanayotgan va strategik ahamiyat kasb etayotgan yo'nalishlardan biri hisoblanadi. Atrof-muhit muhofazasi, inson salomatligini saqlash hamda barqaror iste'mol tamoyillarining keng tarqalishi ushbu mahsulotlarga bo'lgan talabning ortishiga asosiy omil bo'lib xizmat qilmoqda. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, iste'molchilarning ekologik ong darajasining oshishi ularning xulq-atvoriga bevosita ta'sir etib, ekologik xavfsiz va sifatli mahsulotlarni tanlashga undamoqda. Shu bilan birga, ishlab chiqaruvchilar tomonidan innovatsion texnologiyalar asosida ekologik toza mahsulotlar yaratish hamda samarali marketing strategiyalarini qo'llash ushbu segmentning rivojlanishini yanada tezlashtirmoqda. Ekologik toza maishiy kimyo mahsulotlari marketingida shaffoflik, ishonchlilik va ekologik afzalliklarni aniq yetkazish muhim ahamiyatga ega. Ayniqsa "yashil marketing" yondashuvlari orqali iste'molchilar bilan samarali kommunikatsiya o'rnatish bozor muvaffaqiyatining asosiy omillaridan biri hisoblanadi. Umuman olganda, ekologik toza mahsulotlar bozori kelajakda yanada kengayib borishi kutilmoqda. Shu sababli ushbu yo'nalishda ilmiy tadqiqotlarni

chuqurlashtirish, innovatsion ishlanmalarni joriy etish hamda iste'molchilar ekologik madaniyatini rivojlantirish muhim vazifalardan biri bo'lib qoladi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Philip Kotler., Kevin Lane Keller. *Marketing Management*. 16th Edition. Pearson Education Limited, London, 2022. – 736 p.
2. Michael R. Solomon. *Consumer Behavior: Buying, Having, and Being*. 14th Edition. Pearson Education, New York, 2023. – 640 p.
3. World Health Organization. *Global Assessment of Chemical Exposure and Environmental Health*. Geneva, 2023. – 120 p.
4. United Nations. *The Sustainable Development Goals Report 2022*. New York: United Nations Publications, 2022. – 64 p.
5. Statista. *Green Cleaning Products Market Size Worldwide from 2020 to 2024*. 2024. Available at: <https://www.statista.com>
6. Хайдарова К. А. МОДЕРНИЗАЦИЯ ХИМИЧЕСКОЙ ПРОМЫШЛЕННОСТИ КАК ИСТОЧНИК ПОВЫШЕНИЯ КОНКУРЕНТАСПОСОБНОСТИ РЕСПУБЛИКИ //Интернаука. – 2017. – №. 10-3. – С. 19-21.
7. Хайдарова, Камола Ахинжановна. "ХИМИЧЕСКАЯ ПРОМЫШЛЕННОСТЬ РЕСПУБЛИКИ УЗБЕКИСТАН И ПРОБЛЕМЫ СДЕРЖИВАЮЩИЕ РАЗВИТИЯ ДАННОЙ ОТРАСЛИ." *Интернаука* 6-2 (2017): 5-6.
8. Axinjanovna, Xaydarova Kamola. "YANGI BOZORLARGA KIRISH STRATEGIYALARI." *Ta'lim innovatsiyasi va integratsiyasi* 44.2 (2025): 133-143.